

O insan tək cümləyə sığmaz

Araşdırıcı Pərvanə Məmmədli deyir ki, Cavad Heyət daim boş vaxtlarını kitabxanada keçirib

Otay-bu taylı Azərbaycanın böyük övladı Cavad Heyət artıq bir neçə ildir ki, aramızda yoxdur. Publisist, ictimai-xadim, araşdırmaçı kimi inqilabi işlər görən böyük doktorun əsasını qoyduğu məktəb bu gün də yaşayır. Dünya tibb elmində öz dəsti xətti ilə seçilən Cavad Heyət haqqında onun araşdırıcısı fəlsəfə doktoru Pərvanə Məmmədli ilə müsahibəni təqdim edirik:

- İranda ilk dəfə ürək və böyrək əməliyyatlarını aparan, buna görə də "pioner həkim" kimi tarixə düşən həmyerlimiz Cavad Heyətin şəxsiyyət və yaradıcılığına meyil sizdə necə yarandı?

- Mən Cavad Heyətlə çoxdan tanışam. Onun yaradıcılığına tələbə olduğum vaxtlarda müraciət etmişəm. Magistr dərəcəsinin müdafiəsi üçün diplom mövzumu "Varlıq" dərgisinin nəşri ilə bağlı idi. Bu tarix 1980-ci illərə gedib çıxır. Jurnalı öyrənməkdə əski Azərbaycan əlifbasını, fars dilini bilməyim köməyimə gəldi. Azərbaycanın Xarici Ölkələrlə Dostluq və Mədəni Əlaqə Cəmiyyətində çalışırdım. Bu cəmiyyətə xarici ölkələrdə Azərbaycanla bağlı çap olunan jurnallar gəlirdi. Onların içində "Varlıq"da vardı. Cəmiyyətin dəvəti ilə Cavad Heyət Azərbaycana gəlirdi. Elmi tədbirlərdə iştirak edirdi. Doktorun Azərbaycanda çoxlu dostları vardı. Onların arasında həkimlər çoxluq təşkil edirdi. Məsələn, Nureddin Babayevlə dostluq edirdi. Azərbaycana gələndə onun evində qalırdı. Dostları sırasında Bəxtiyar Vahabzadənin, Nəbi Xəzrinin də adlarını çəkmək olar. Çox vaxt ailəsi ilə birgə gəlirdi. Ailə üzvləri ilə də tanış olmuşdum. Vaxtı ilə mən elmi araşdırmalarla bağlı Cavad Heyətə məktublar ünvanlamışam. Çoxları bildirdirdi ki, zaman gələcək bu məktublar tarixi məktuba çevriləcək.

- Xaraktercə necə biri idi?

- Möhkəm karakterə malik idi. Demək olar ki, hər sahəyə marağ göstərirdi. Özü məsuliyyətli olduğu üçün insanlarda da bu xüsusiyyətə önəm verirdi. Dəyərli məsləhətlər verirdi. Onun fikirləri araşdırmalarıma böyük kömək olub. Həkimlikdən boş qalan vaxtlarını kitabxanalarda keçirməyə üstünlük verirdi.

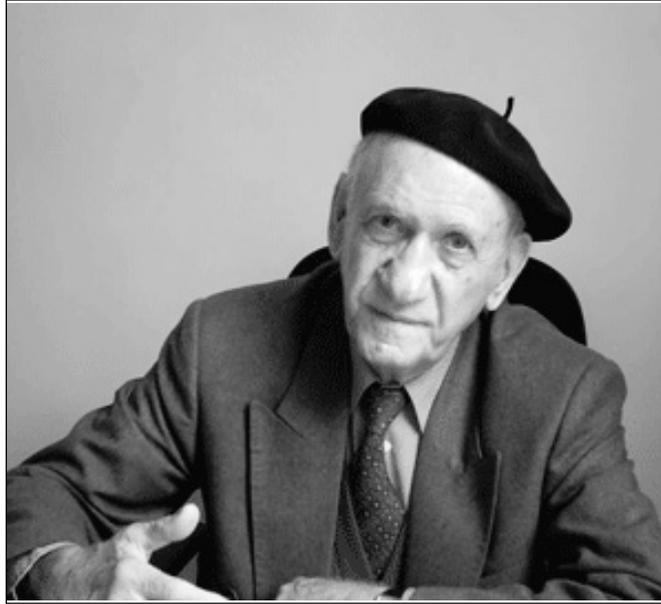
- Onu Quzey Azərbaycanda müfəssəl araşdıran yeganə tədqiqatçı sizsiniz. Bu

insanı araşdırmaq necə bir hissdir?

- Bir şəxsiyyəti araşdırmağa başlayan da onun orta səviyyəli əsərini şah əsər səviyyəsində qəbul edərsən. Çünki onun yaradıcılığına ürəkden bağlanırsan. Bax, mənim üçün Cavad Heyəti araşdırmaq belə bir hisdir. Ümumiyyətlə, doktor qədər araşdırmaq istədiyim biri olmayıb. O, hərtərəfli insan olub.

- Cavad Heyəti bir cümlə ilə necə ifadə edərdiniz?

- Bunun çətin olduğu aşkardır. O insan

tək cümləyə sığmaz. Nəinki tək cümlə, çoxsaylı cümlələr belə azlıq təşkil edir onu ifadə etmək üçün. Əgər buna məcburamsa, gərəkdir ki, tək cümləyə belə sığdırım. "Öz milləti, dili, tarixi ilə fəxr edən və bunlar uğrunda daim çalışmış bir şəxsiyyət". O, həm də xalqın lal olmuş dilini özünə qaytardı. Farsca ürək "del" adlanır. Deməli, Cavad Heyət həm xalqın delini, həm də dilini yavaşatdı.

- Cavad Heyətlə sonuncu görüşünüzü necə xatırlayırsınız?

- Doktor 2014-cü ildə Azərbaycana gələndə xəstə idi. Bakıda xəstəxanaya yerləşdirildi. Yanına ailə üzvlərindən savayı, 2-3 nəfəri buraxırdılar. Bunlardan biri də mən idim. Ziyarətinə gətdiyim zaman onunla söhbətləşdik. Belə söhbətlərin birində məlum oldu ki, doktor xətirə yazmış. Bildirdirdi ki, nə qədər ki, sağam bunları üzə çıxarmayacağam. Xatirələri 2 hissəli idi. Biri şəxsi

heyatından, digəri isə atası ilə bağlı. Bundan başqa o, məhəbbət şeirləri də yazırdı. Bunu da heç kəsə bildirmək istəmirdi. Bildirirdi ki, ətrafım məni ciddi biri kimi tanıyır. Həssaslığımı, kövrək hislərimi ifadə etdiyim şeirlərimin oxunmasını istəmirəm. Ancaq vəfatından sonra şeirləri tapıldı.

- Keçək, Cavad Heyətin publisist kimi şah əsəri olan "Varlıq" dərgisinə. Niyə 1979-cu ildə yaranmış dərginin adı "Varlıq" qoyuldu?

- Əslində jurnalın adı "Səhənd" deyə düşünülürdü. Sonradan dəyişdirilib "Varlıq" oldu. Jurnalın ilk sayı vaxtsız heyatdan köçmüş şair Bulud Qaraçorlu Səhəndə həsr olundu. "Varlıq" elə bir fəlsəfi məfhum idi ki, çox şeyi əhatə edirdi. Varlıq - yəni xalqın varlığı, mövcudluğu kimi anlaşılmalıdır. Jurnal yadırganmış, unudulmuş Azərbaycan dilini özünə qaytardı. Jurnalın nömrələrində izahlı lüğət də verilirdi. Ortaq türkcədə yazılırdı. "Varlıq" bir növ əlifbaya bənzəyirdi.

- Bəs doktordan sonra jurnal öz məramnaməsinə nə dərəcədə sadiq qalıb?

- Cavad Heyət vəfatınadək jurnala rəhbərlik edib. 2014-cü ildən etibarən "Varlıq" Türkiyədə çap olunmağa başlayıb. Redaktoru isə Məhəmməd Rza Heyətdir. Bu jurnal daha çox elm işçiləri oxuyur. M.R. Heyətin Türkiyədə məskunlaşması jurnalın da məhz orada çıxmasına səbəb oldu. 2014-cü ildən bu gündək cəmi 1 sayını əldə edə bilmmişəm.

- Bir az da doktorun varisi Məhəmməd Rza Heyət və qızlarından danışaq. Onlar Cavad Heyətin yolunu davam etdirirlərmi?

- Cavad Heyətin 5 qız övladı var. Onlardan 2-si barədə dəqiq məlumata sahibəm. Bir qızı - Maral xanım Los-Ancelesdə yaşayır. Stomatoloqdur. Digər bir qızı fars dili mütəxəssisidir. Həkim kimi də, publisist kimi də yolunu davam etdirənlər var. Məhəmməd Rza Heyətə gəlincə isə, o, doktorun yaxın qohumudur. Türkiyədəki "Varlıq"ın hazırkı, əməkdaşları da Cavad Heyətə yaxın olmuş adamlardan təşkil olunub. Belə deyək, Cavad Heyətin şünləndən çıxıblar. Həm doktorun zamanındakı, həm də indiki "Varlıq" mənə doğmadır. Jurnaldakı mövzular ciddi dəyişikliyə uğramayıb.